

Möklinta kyrkas klockstapel

Reparation, slamfärgning och tjärning

Möklinta prästgård 5:1
Möklinta socken
Sala kommun
Västmanlands län

Lisa Skanser

Möklinta kyrkas klockstapel

Reparation, slamfärgning och tjärning

Möklinta prästgård 5:1
Möklinta socken
Sala kommun
Västmanlands län

Lisa Skanser

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Omslagsfoto: KM15093_030. Klockstapeln efter åtgärder, foto från sydöst.
Fotograf: Lisa Skanser

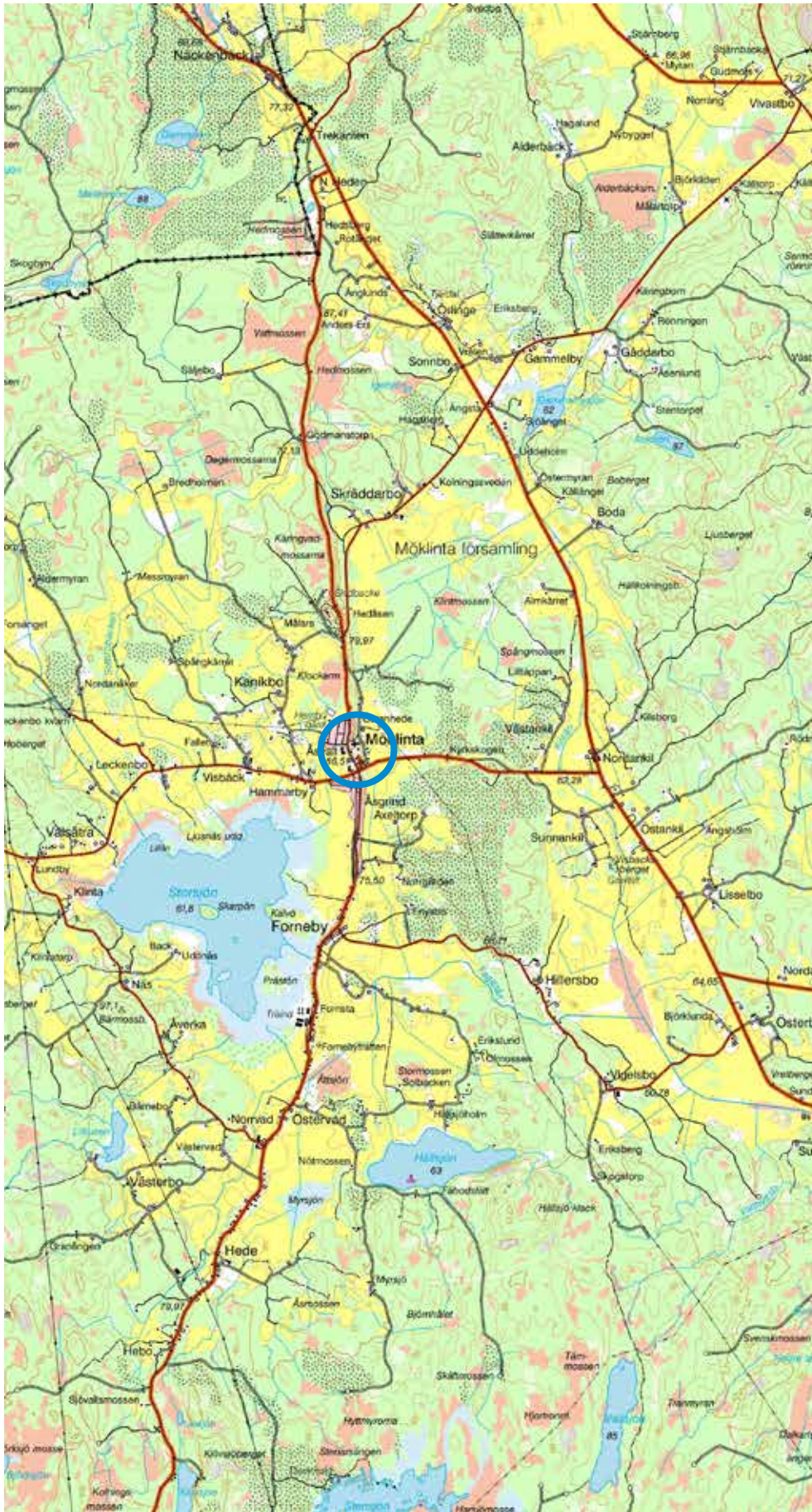
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-511-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Inledning.....	5
Beskrivning och bakgrund.....	5
Historik och kända reparationer på klockstapeln.....	6
Genomförande	7
Resultat	9
Referenser.....	10
Kart- och arkivmaterial.....	10
Otryckta källor	10
Litteratur	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figur 1. Kyrkans läge markerat med en ring. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2015 har panelen på Möklinta kyrkas klockstapel renoverats och sedan avfärgats med faluröd slamfärg respektive tjärstrukits. Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen 2013-11-12, med dnr 433-4624-13. Stiftelsen Kulturmiljövård har medverkat som antikvarier på uppdrag av Sala-Norrby-Möklinta pastorat.

Beskrivning och bakgrund

Klockstapeln vid Möklinta kyrka ligger på sydöstra delen av kyrkogården. Den byggdes 1698 och ersatte då en äldre klockstapel från 1500-talet. Klockstapelns fasader är klädd med faluröd locklistpanel och sockeln med kluvna och tjärade spån. Panelfälten delas av med liggande vattlister av plåt. Åt öster och väster finns ljudluckor i det övre panelfältet. De är tillverkade av locklistpanel. Takfallen och den lanterninlikande övre huvan är klädd med tjärstrukna spån. ”Lanterninen” har blindfönster och kröns av en mittspira och fyra små spiror. En tidigare rödfärgning av spånen på ”lanterninen” slår dock igenom tjärstrykningen (se nedan under *Historik och kända reparationer på klockstapeln*). På västra fasaden finns en liten entréutbyggnad för den invändiga trappan upp i klocktornet. Dess sidor är klädda med locklistpanel och på taket ligger tjärstrukna spån.

I klockstapelns panel fanns rötskador och torksprickor. Panelen var i behov av rödfärgning och omtjärning av den spånklädda sockeln (figur 2 och 5-7).

Figur 2. KM15093_003
Möklinta klockstapel sedd
från norr innan åtgärder.
Foto: Lisa Skanser.

Figur 3. Till vänster, Möklinta sockenkarta 1688. Lantmäteristyrelsens arkiv T8:38 44.

MÖKLINTA KYRKA.

Figur 4. Till höger, Möklinta kyrka och klockstapel som Grau tecknade år 1754.

Historik och kända reparationer på klockstapeln

Uppgifterna nedan är främst hämtade från kyrkokaraktäriseringen för Möklinta kyrka (Hammarskiöld 2005).

Möklinta kyrka brukar sägas vara uppförd omkring 1470, vilket man bygger på byggnadstekniska likheter med närbelägna Enköpings Vårfrukyrka och Västerlövsta kyrka. Kyrkorna har exempelvis likartade tegelorneringar. Från år 1625-35 finns uppgifter om att den dåvarande klockstapeln stabiliserades med järn och bjälkar samt fick yttre panel. År 1698 skall en ny klockstapel ha rests.

1735 byggdes en ny trappa inne i klockstapeln och år 1739 täcktes klockstapelns undertak med bräder och näver.

1741–42 reparerades klockstapeln och kläddes in helt med bräder samt rödfärgades. År 1777 tjärades och rödfärgades klockstapeln återigen. År 1899 målades klockstapeln om.

Under 1900-talet har underhåll utförts även om det inte dokumenterats så noggrant. Till exempel är panelen utbytt i sin helhet.

Under våren 2004 tjärströks klockstapeln med en maskinellt framtagen ”dalbränd tjära” från Skogens kol, produktnummer C316, vilken värmts till omkring 70 grader före påförandet. Tidigare var enbart de övre takfallen med ryttaren samt det lägre takfallet tjärstrukna medan den nedre, brädfodrade delen av klockstapeln samt det spåntäckta partiet vid klockorna var avfärgat med falurödfärg. Då spånen på det rödfärgade partiet vid klockorna var mycket uttorkade kom även dessa att strykas med trätjära. Fortfarande efter tjärning slog dock rödfärgen delvis igenom och detta parti har därför en rödbrun nyans. Brädfodrungen handströks med falurödfärg (Sjökvist 2004).

Det senast genomförda arbetet var 2012 då klockstapelns spånklädda övre del tjärströks med dalbränd trätjära KBT från F & C Sweden AB, tjäran värmdes till 70 grader (Sjökvist 2012).

Genomförande

Entreprenaden omfattade klockstapelns fasader (nedanför takfotens hänggränna) och sockel samt fasaderna på entréutbyggnaden. På startmötet på plats 150827 märktes de panelbrädor och lockläkt i nedre varvet upp som var aktuella för utbyte. Uppmärksningen gav en indikation om acceptabel nivå på arbetet. Enligt arbetsbeskrivningen skulle skadade panelbrädor sågas av och skarvas. Efter uppmärksningen bedömdes skarvning inte vara en lämplig metod eftersom ett större antal panelbrädor än förväntat var uttjänta och därmed skulle resultatet inte se bra ut. När borstning och rivning sedan påbörjades konstateras att ytterligare panel behövde bytas, bedömningen gjordes att ca 160 kvm ny panel behövdes istället för uppskattade 40 kvm. Ansökan om tilläggsanslag för ytterligare panelbyten gjordes.

I klockstapelns övre panelklädda del och i ljudluckorna var skadorna mindre i omfattning och där sågades enstaka rötskadade panelbrädor av och skarvades, som varit tanken från början, dålig läkt böts ut i sin helhet (figur 10 och 11).

Figur 5 och 6 ovan. KM15093_009 och 011. Närbilder på skador i nederkant av panel i nedre panelfältet och på skador i ljudluckorna.

Figur 7 nedan. KM15093_006. Del av norra fasaden innan åtgärder. Foton: Lisa Skanser.

Nya panelbrädor hade samma dimension som de befintliga, var av finsågat granvirke och spikades centriskt med varmförzinkad trådspik. Där virke skarvats har en panelbräda laskats på baksidan. Dessa är synliga från klockstapelns insida.

Runt den lilla entréutbyggnaden för invändiga trappan upp i klocktornet var marknivån för hög vilket lett till skador i nederkant av panelen (figur 8). Beslut togs om att kapa bort nedre delen av panelen, så lågt som möjligt, i förhållande till skadorna. En avvattningsbräda, knappt utskjutande utanför läkten ovan, och en liggande panelbräda monterades längst ned istället (figur 9). Marken grävdes ur ca 30 x 30 cm djupt och brett på bägge sidor och fylldes med fint grus. Skadad panel på bägge sidor om dörren ersattes med långa panelbrädor som nedtagits från övre panelfältet på klockstapelns. Efter att rötskador sågats bort från dessa kapades de i rätt längder och monterades.

Innan rödfärgningen borstades panelen ned till fast underlag och avfärgades sedan med äkta faluröd slamfärg.

Figur 8 och 9, KM15093_001 och KM15093_026. Det av entréutbyggnaden före och efter åtgärd. Foton: Lisa Skanser.

Figur 10. KM15093_022. Del av norra fasaden under arbetet med utbyten och skarvning av panelbrädor. Utbytta delar är grundstrukena med slamfärg. Foto: Lisa Skanser.

Enstaka spån som var i dåligt skick på sockeln byttes ut, buntar med reservspån förvarades inne i klockstapeln. Efter rengörning genom borstning och skrapning gjordes två strykningar med tjära. Dalbränd trä tjära som värmdes till ca 70 grader användes.

Under entreprenaden uppmärksammades att klockstapeln eventuellt borde förses med ytterligare stuprör. Idag finns två stycken monterade i två hörn. Åtgärden ligger inte inom detta projekt, är tillståndspliktigt och kommer hanteras separat framöver.

Resultat

Åtgärderna är väl utförda och de följer Länsstyrelsens beslut. En avsevärd större mängd rötskadade panelbrädor än vad som först var tänkt behövde bytas. Därför ändrades tänkt arbetsmetod genom att hela panellängder byttes ut i större utsträckning istället för att sågas av och skarvas. Vid slutbesiktningen upptäcktes att de tjärstrukna spånen i sockeln mot söder inte var mättade med tjära, troligen på grund av att de där var mer uttorkade innan entreprenaden. Beslut togs att det partiet ska tjärstrykas ytterligare en gång. På grund av årstiden skjuts arbetet till våren 2016, och skall vara utfört senast 2016-06-01. Vi det tillfället passar man även på att stryka dörren med en omgång tjära.

*Figur 11. KM15093_032. Del av norra fasaden efter reparation av panel och slutstrykning med slamfärg.
Foto: Lisa Skanser.*

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv: Möklinta sockenkarta 1688 akt: T8:38 44.

Otryckta källor

Hammariskiöld, Rolf. 2005. Karakterisering av Möklinta kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Grau, O., 1754. Beskrivning över Västmanland med sina städer, häradar och socknar. Nytryck 1904. Utgiven av Västmanlands Allehanda. Västerås.

Sjökvist, Helén. 2004. Exteriör renovering av Möklinta kyrka 2004. Västmanlands läns museum rapport 2004:B29. Västerås.

Sjökvist, Helén. 2012. Möklinta kyrka och Sala sockenkyrka. Tjärning och åtgärdande av spåntak. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2012:72. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	15093
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	433-4624-13, 2013-11-12
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanland
Kommun:	Sala
Socken:	Möklinta
Fastighet:	Möklinta prästgård 5:1
Uppdragsgivare:	Svenskakyrkan, Sala-Norrby-Möklintapastorat
Entreprenör:	Silverstadens måleri
Antikvarisk medverkan:	Lisa Skanser Stiftelsen Kulturmiljövård Stora Gatan 41 722 12 Västerås